

■■■ BEVEZETÉS ■

AZ AMATŐR SZÍNJÁTSZÁSRÓL

A művelődési házak többnyire otthont adnak a dalárda, a néptáncsoport, a kézműves csoport tevékenységének, de talán az amatőr színjátszó kör az, ahol olyan személyes sikerélmények gazdagítják az alkotót, ami egy igen erős közösségteremtő folyamat része lehet. A közösségélmény ma vitathatatlan lételeme és szüksége az amatőr színjátszásnak, és ezáltal felbecsülhetetlen fontossággal bír a falu, és szélesebb körben a vajdasági magyarok közösség- és identitástudatának szempontjából is. Az előadások átjárást biztosítanak a társulatok, illetve a (sokszor szinte elszigetelődött) települések között is, ami visszahat a csoportok tevékenységére, és igen inspiratívan befolyásolhatja azt. Ez az ösztönzés mágneses erővel hat a közösség többi tagjára is, hiszen e találkozóknak köszönhetően új és fiatal generációk csatlakoznak a társulatokhoz.

Az amatőr színjátszás meghatározóan befolyásolhatja az egészséges személyiségfejlődést, a közösségi szellem erősödését, a kommunikációs készségek és a humorérzék fejlődését, erősíti az önbizalom kialakulását. Az amatőr színjátszás hozzájárul az egészséges öntudatú, magabiztos közösségi ember személyiségének kialakulásához. Szemléletmódja érzékenyebb, művészetre fogékonyabb látásmóddal lesz gazdagabb. Egészen egyszerűen úgy fogalmazhatnánk, hogy az amatőr színjátszás nyelvünk és kultúránk megőrzése szempontjából is kivételes értékű. Azok számára is, akik játszanak, és azok számára is, akik nézik.

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az előadásokat mindenáron és minden kritérium nélkül kell létrehozni. Léteznek olyan kompromisszumok, amelyek nem köthetők meg (például amennyiben a produkció közösségromboló vagy társadalmilag káros eszmeiséget hordoz), de megengedhetetlen az is, ha az előadás nyelve öncélúan destruktív (pl. amennyiben a nyelvi kritériumok indokolatlanul megszűnnek, lustaságból nem csiszolják a beszédet, és a „tájszólás” alá besöprik az összes jövevényszót, a csonkult, roncsolt szavakat és a zsargont). Az sem fogadható el, ha az előadás pusztán egyetlen színész vagy a rendező kultuszát építi. Téves lenne azt sugallni, hogy az amatőr színházban minden megengedett, mert kizárólag az a fontos, hogy csinálják és élvezzék. Jól kell csinálni!

A műkedvelő színjátszás igen lényeges társadalmi szerepet tölt be életünkben, és igen nagy felelősség nyugszik művelőinek vállán. Olyan művészet, amely közvetlenül hat, hiszen a színészek a saját testükkel, hangjukkal „operálnak” – ennek értelmében talán elfogadható az az álláspont, amely szerint a színház az összes művészetek közül a leginten-

zívebb érzéseket válthatja ki, amit fokoz a katarzis együttes, közösségi megtapasztalása.

Tisztában kell lennünk mindazokkal a nehézségekkel, amelyekkel egy-egy társulatnak meg kell küzdenie az előadás létrehozása során, hiszen – ritka kivétellel – anyagilag önerőből valósítják meg a produkcióikat, a próbák általában egész napos munka után, este lehetségesek. Megértő és színházszerető családi környezetet kellene feltételeznünk minden színész mellett. De legyünk őszinték: egy ilyen közösségi munkában – minden nehézség ellenére – soha senki sem erőszakkal vesz részt, és nem is szabad így részt vennie! Itt nem futószalagon gyártott, rutinelőadások készülnek kényszerű munkafolyamatban, elfásult megszokásban. Általában nem kísérti a társulatot a premier előre kitűzött dátuma, bár néha igen motiváló lehet egy konkrétan megszabott határidő.

Az amatőrök szerencsés esetben igen színvonalasan ötvözik a színház mesterségbeli követelményeit a műkedvelők makacs és ösztönös szellemiségével. Ezeket az előadásokat – a legalább alapfokú szakmai ismeretek mellett – fáradhatatlan lelkesedés, áldozatkészség, szorgalom és szeretet szüli. Ne feledkezzünk meg arról, amiért az amatőr színház szerelmesei a teátrum oltárán áldoznak: egy összetartó csapat közös alkotófolyamata (és nem feltétlenül az elkészült előadás!) olyan katartikus élményt nyújthat, amelyet sok hivatásos színész megirigyelhet. Vigyázat! A színház függőséget okoz és fertőző kór.

NÉHÁNY SZÓ A HIVATÁSOSOKRÓL

Vajon miből táplálkozik (és jogos-e) az örök ellentét az amatőr és a hivatásos művészek között? Vajon szükséges-e az együttműködés a két tábor között, és ha igen, akkor milyen területeken és milyen mértékben? Munkám során az amatőr társulatoknál olykor makacs, elszánt, előítéletekkel teli ellenállást tapasztaltam a hivatásos színházi rendezőkkel és színészrendezőkkel szemben. Másutt viszont örömmel fogadták a profikat – ez alatt a színiakadémiát végzett, kőszínházakban dolgozó művészeket értem –, szívesen vették minden szavukat, igyekeztek megérteni és hasznosítani a mondottakat. A fenti előítéletek kialakulásához valószínűleg hozzájárult mindkét fél, de nem szabad általános érvényűnek tekinteni azt az álláspontot, amely szerint a hivatásos művészek nem értik meg, nem tisztelik és nem értékelik az amatőr színjátszókat, és ennek értelmében nem is járulhatnak hozzá előadásaikhoz. Az ilyen szemlélet kialakulásához nyilván egy-két ember helytelen hozzáállása vezetett, de ennek széles körben való elterjedéséhez szükség volt az

amatőr társulatok előítéleteire is. Ezt tetézi az a (tév)hit, hogy a profik megfizethetetlenek. Biztos vagyok abban, hogy ez nem felel meg a valóságnak. De ez mindenkor ellenőrizhető egy feltett kérdéssel – ez még nem kerül semmibe.

Vajdaságban, hat színházban, közel ötven magyar hivatásos színész dolgozik (Szabadkán a Népszínház Magyar Társulatában, a Kosztolányi Dezső Színházban, az Újvidéki Színházban, a szabadkai Gyermekszínházban, Kanizsán a Nagy József Regionális Kreatív Műhelyben valamint a Zentai Magyar Kamaraszínházban). Ez nem sok, figyelembe véve, hogy ebben a régióban a magyar lakosság száma közel háromszázezerre tehető, és a becslések szerint ennek 5%-a a potenciális színházlátogató, vagyis tizenötezer embert kellene a három felnőtt számára játszó hivatásos társulatnak „ellátnia” színházzal. Nem kis feladat. A Bánságban nincs is hivatásos magyar társulat, és a színházak ezt a hiányt tájolással igyekeznek pótolni. A vendégszínházak pedig rendszertelenek, hiszen a vendéglátó művelődési házak/egyesületek nem tudják anyagilag állni egy-egy vendégszínház árát, így ezek különböző támogatásoknak köszönhetően valósulhatnak meg – ha van ilyen.

Ha egy társulat egy előadás megrendezéséhez hivatásos művészt szeretne felkérni, az mindkét fél részéről sok türelmet, kompromisszumot igényel, de igen gyümölcsöző vállalkozás lehet. Mindenképp érdemes alkalmanként kitérőt tenni egy hivatásos rendezővel, hiszen számos olyan tapasztalatra tehet szert a csapat, amelyet bőségesen kamatoztathat a későbbi munkája során.

Amennyiben a társulat tagjai nem kívánnak hivatásos rendezőt alkalmazni, akkor előnyös, ha a próbafolyamat során konzultálnak egy hivatásos művésszel. Ő lehet az úgynevezett „rossz szem”, aki megfelelő távolságból, kritikus szemmel, szakértelemmel, ám a jobbtús szándékával nézi végig a próbát. Ilyen „rossz szemre” még a profiknak is szüksége van. Az alkotók olykor elvesznek a részletekben, képtelenek eltávolodni az előadástól, és egy átfogó, egész képet alkotni róla. Egy színházi konzultáns, aki nem érintett a produkció létrehozásában, előítéletek nélküli, kevésbé részrehajló, elfogulatlanabb, objektívebb, véleményét alkothat a látottakról, mint a résztvevők. Ezt az értékítéletet, ezeket a javaslatokat kizárólag szakmai szempontok határozhatják meg, ami segíthet az alkotóknak, hogy az eredetileg kijelölt ösvényen maradjanak. Sőt a megfigyelőnek kívülállóként olyan frappáns észrevételei lehetnek, amelyet egy érintett soha nem látott volna meg, vagy nem mondta volna el, mert talán kellemetlen lett volna. Néha egy-két elejtett szó csodát tehet, az előadás kulcsa lehet.

Az is előfordul, hogy a mesterségbeli ismeretek alapfokon is hiányoznak. Ilyenkor nélkülözhetetlen a színházi szakemberrel való együttműködés. Kezdő rendezőnek igencsak előnyére válhat, ha él ezzel a lehetőséggel. Az utóbbi időben a műkedvelő színészek és rendezők részt vehetnek olyan szakmai képzéseken, amelyek a későbbiek során sokban előrelendíthetik munkájukat. Itt képzett szakembereknek köszönhetően sajátíthatják el a színházművészet különböző mesterségbeli követelményeinek alapjait.

Az amatőr színházi előadások gyökerei közösek a hivatásos színházi előadások alapelveivel, ezért igen fontos, hogy az amatőr társulatok ne csak egy-egy vendéjáték során tekintsék meg a hivatásos színházak előadásait, hanem szervezeten utazzanak el azok székhelyére, hiszen a műszaki, színpadtechnikai feltételek miatt sok előadás nem tájoltatható. Legtöbbet egy jó előadásból lehet tanulni – ez persze nem jelenti azt, hogy a hivatásos színházak előadásai minden esetben jók.

Valóban közösek a gyökerek, de az amatőr és a hivatásos színházi alkotómunka, valamint az előadások mégis igen sokban eltérnek egymástól. Missziójukban, munkafolyamatukban, művelőinek szakképzésében is különböznek egymástól a hivatásosok és az amatőrök. De ez távolról sem jelenti azt, hogy a műkedvelők előadásai a színház mesterségbeli követelményeire fittyet hányva készülhetnek el. A beszédtechnikától kezdve, a színészmesterségen és a rendezői alapismereteken át, egészen a színpadtechnikai eszközök használatáig, mélységesen azonos alapokon nyugszik mindkettő. Ezért mindenképpen fontos egy szerves, folyamatos és intenzív kapcsolat a hivatásos és az amatőr társulatok illetve művészek között. Szükségük van egymásra, kiegészítik egymást, hiszen ahol nem lehet jelen a hivatásos színház, oda az amatőr társulatok viszik el a magyar szót, és az amatőrök lelkesedése és hite sokak számára példadáráló lehet.

Mindent összevetve az amatőrök és a hivatásosok között számos találkozási pont és együttműködési lehetőség van mindkét irányban. Szükség van ezen lehetőségek kiaknázására, és megengedhetetlen luxus elutasítani egymást, hiszen művészileg, eszmeileg és emberileg mindenki számára nyereséges lehet egy-egy ilyen együttműködés.